

► ANALİZ / MOKHMAD AKHIYADOV

AVRASYA'DA YENİ GÜVENLİK MİMARİSİ VE TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana Avrasya coğrafyasındaki jeopolitik denge, Moskova'nın bölgedeki tek, alternatifsiz ve vazgeçilmez koruyucu güç olduğu kabulü üzerine kuruluydu. Rusya'nın bölgedeki bu konumu Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne (KGAÖ), Sovyet döneminden devralınan askeri altyapıya ve bölge ordularının Rus silah sistemlerine olan yapısal bağımlılığına dayanmaktaydı. Ancak Şubat 2022'den beri Rusya'nın askeri ve ekonomik kaynaklarını tamamen Ukrayna savaşına yönlendirmesi, Avrasya'daki operasyonel varlığını ve geleneksel caydırıcılığını hissedilir biçimde zayıflatmıştır. Rusya'nın kendi sınır komşularındaki askeri birliklerini ve barış gücü unsurlarını Ukrayna cephesine kaydırmak zorunda kalmasıyla birlikte, bölge elitlerinin stratejik kararlarda artık Kremlin'den icazet alma refleksi kırıldı. Nitekim Kazakistan'ın ayrılıkçı bölgeleri tanımayı reddeden ilkeli duruşundan, bölge liderlerinin çeşitli zirvelerde Moskova'ya yönelik "bize eski Sovyet tebaası gibi değil, eşit ve egemen devletler olarak saygı gösterin" yönündeki açık çıkışlarına kadar sergilenen bu yeni tavır, Avrasya güç denkleminde Rusya'nın çekilmek zorunda kaldığı belirgin bir stratejik güvenlik boşluğu yarattı.

Bu dönüşümün merkezinde, KGAÖ'nün yaşadığı derin işlevsizlik krizi yer almaktadır. Üye ülkelerin sınırlarını ve egemenliğini birlikte koruma amacıyla kurulan örgüt, son krizlerde tamamen etkisiz kalmıştır. Bu bağlamda İkinci Karabağ Savaşı ve sonrasındaki sınır anlaşmazlıklarında örgütten beklediği desteği bulamayan Ermenistan, toplantıları boykot ederek ve mali katkısını keserek üyeliğini fiilen dondurmuştur. Örgüt, aynı zamanda kendi üyeleri olan Kırgızistan ile Tacikistan arasındaki sınır çatışmalarında da hiçbir uzlaştırıcı rol oynayamamıştır. Ocak 2022'de Kazakistan'da patlak veren ve iç çatışmalara dönüşmeye başlayan olaylara hızla müdahale eden örgütün, üyelerinin sınır güvenliği tehlikeye girdiğinde sessiz kalması, kuralların taraflı uygulandığını göstermiştir. Bu tablo, bölge devletlerinde örgüte duyulan güveni temelden sarsmış ve kendi başlarının çaresine bakmaya ve Rusya'dan bağımsız adımlar atmaya yöneltmiştir.

Diğer taraftan Rusya'nın rolünün zayıflamasıyla oluşan bu boşlukta, başlangıçta sadece kültürel ve ekonomik hedeflerle kurulan Türk Devletleri Teşkilatı öne çıkmaya başlamıştır. Ancak teşkilatın güvenlik alanında kazandığı ivmeyi ve sınırları doğru okumak gerekir. Teşkilat, üyelerin birbirini otomatik olarak savunmak zorunda olduğu katı ve klasik bir askeri pakt kurmayı hedeflememektedir. Açıkça ilan edildiği gibi bir "Türk askeri ittifakı" kurmak, hem Rusya ve Çin'in bölgeye yönelik baskılarını artırmasına yol açar hem de Kazakistan ve Özbekistan gibi devletlerin dengeli bir dış politika yürütme ilkeleriyle çelişmektedir. Bu nedenle Ankara ve ortakları, ağır ve yavaş bürokratik yapılar yerine esnek, pratik ve birbiriyle bağlantılı çalışan yeni bir güvenlik ağı kurmaktadır.

Bu yeni güvenlik anlayışı üç temel sacayağı üzerinden ilerlemektedir. İlkini ülkelerin kendi arasında imzaladığı stratejik ikili anlaşmalar oluşturmaktadır. Bunun en somut örneği, Türkiye ile Azerbaycan arasında 2021 yılında imzalanan Şuşa Beyannamesi'dir. Taraflardan birine tehdit geldiğinde karşılıklı askeri yardım ve dayanışmayı öngören bu belge, tüm Türk dünyası için uygulanabilir bir model sunmuştur. Benzer şekilde Türkiye'nin Özbekistan ve Kazakistan ile derinleştirdiği askeri iş birliği, söz konusu bölge devletleri arasında çok taraflı anlaşmalara gerek kalmadan güçlü bir bağ oluşturmaktadır. İkinci ve en etkili sacayağı, Türk savunma sanayiinin bölgedeki varlığıdır. Bayraktar, Akıncı ve Anka gibi insansız hava araçlarının, zırhlı muharebe araçlarının ve Aselsan telsiz komuta sistemlerinin Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan ordularına satılması, sadece bir silah ticareti değildir. Nitekim Kazakistan'da Türk Havacılık ve Uzay Sanayii (TUSAŞ) ile Kazakistan ortaklığıyla ANKA insansız hava araçlarının üretimi ve bakım-onarımını yapacak bir fabrikanın kurulması gibi ortak üretim adımları sayesinde bölge orduları, eskiyen Sovyet ve Rus askeri yöntemlerinden uzaklaşarak Türk ordusunun eğitim ve iletişim standartlarıyla uyumlu hale gelmektedir. Üçüncü sacayağı ise esnek kurumsal dayanışma ve ortak ekonomik yolların güvenliğidir. Bu bağlamda teşkilat çatısı altında Güvenlik Konseyi sekreterleri ve istihbarat başkanları düzenli olarak toplanmakta, siber güvenlik, terörle mücadele ve sınır güvenliği alanlarında ortak çalışma grupları kurulmaktadır. Bu alandaki en önemli ortak çıkar ise Çin'den başlayıp Hazar Denizi üzerinden Avrupa'ya uzanan Orta Koridor ticaret hattının ve diğer büyük petrol-gaz boru hatlarının korunmasıdır. Böylece ticaret yollarının ve kritik tesislerin güvenliği Türkiye ve bölge devletlerinin ortak amacı haline gelmektedir.

Bununla birlikte, Türk Devletleri Teşkilatı'nın güvenlik alanında büyümesinin önünde bazı engeller de bulunmaktadır. Rusya, savaşa rağmen bölge üzerindeki enerji hatları ve Orta Asya ekonomilerinin can damarı olan milyonlarca göçmen işçi gibi kozlarını kullanarak bu süreci yavaşlatmaya çalışmaktadır. Çin ise Orta Koridor'un ticaret yolu olarak gelişmesini desteklemekle birlikte, sınırının hemen yanında Türk birliğine dayalı bir askeri gücün ortaya çıkmasını istememektedir. Ayrıca Rusya'nın eski baskısından kurtulurken tek bir güce bağımlı hale gelmek istemeyen Orta Asya ülkeleri Türk Devletleri Teşkilatı'nı Rusya ve Çin karşısında kendilerini dengeleyen bir güvence olarak görmekte ancak yeni bir kutuplaşmanın parçası olmaktan kaçınmaktadır.

Önümüzdeki yıllarda Türk Devletleri Teşkilatı'nın, resmi bir askeri blok ilan etmeden ikili savunma ortaklıklarını, teknoloji paylaşımını, istihbarat iş birliğini ve siber güvenliği derinleştirmeye devam edeceği öngörülmektedir. Teşkilata üye devletlerdeki karar alıcıların bu süreçte Moskova

ve Pekin nezdinde karşı tedbirleri tetikleyebilecek “Turan Ordusu” gibi kışkırtıcı söylemlerden uzak durması ve bunun yerine “altyapı güvenliği”, “teknolojik yenilenme” ve “ortak üretim” gibi kapsayıcı kavramlarla ilerlemesi en akılcı yoldur. Bunun yanı sıra Türkiye, sadece silah satan bir tedarikçi olmanın ötesine geçerek ortak üretim yapan, askeri eğitim veren ve bölge ülkelerinin kendi yerli savunma kapasitelerini güçlendiren kurucu bir ortak olmalıdır.

Sonuç olarak Türk Devletleri Teşkilatı, Avrasya’da çatışmacı bir askeri pakt kurmadan da savunma teknolojisi, kurumsal dayanışma ve esnek ortaklıklar üzerinden bölgesel istikrarın ve güvenliğin vazgeçilmez yeni omurgası olabileceğini kanıtlamaktadır.

İNSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

www.insamer.com